

Les Bibliothèques Virtuelles Humanistes

Extrait de la convention établie avec les établissements partenaires :

- ces établissements autorisent la numérisation des ouvrages dont ils sont dépositaires (fonds d'Etat ou autres) sous réserve du respect des conditions de conservation et de manipulation des documents anciens ou fragiles. Ils en conservent la propriété et le copyright, et les images résultant de la numérisation seront dûment référencées.
- le travail effectué par les laboratoires étant considéré comme une « œuvre » (numérisation, traitement des images, description des ouvrages, constitution de la base de données, gestion technique et administrative du serveur), il relève aussi du droit de la propriété intellectuelle et toute utilisation ou reproduction est soumise à autorisation.
- toute utilisation commerciale restera soumise à autorisation particulière demandée par l'éditeur aux établissements détenteurs des droits (que ce soit pour un ouvrage édité sur papier ou une autre base de données).
- les bases de données sont déposées auprès des services juridiques compétents.

Copyright - © Bibliothèques Virtuelles Humanistes

ERASMI
ROTERODAMI DE RA
tione studij, ac legendi interpre
tandicqz autores, Libellus
aureus.

OFFICIVM discipulorum, ex Quintiliano.
Qui primo legendi, ex eodem.

ERASMI Concio de pueri IESV in schola
Coletica Londini instituta, pronuntiata.

EIVSDE M
Expostulatio Iesu ad mortales.
Et, Carmina quædam scholaria.

Tost ou Tarl.

Perenasi, Steveni
emptione

L V G D V N I, A P V D S E B A S T I A
N V M G R Y P H I V M G E R
M A N V M. A N N O
M. D. XXVIII.

ERASMVS

ROTERODAMVS PETRO VI=

terio, liberalium disciplinarum pro-
fessori eximio, S. D.

A Et rem istam mi Petre suauissime, &
perspicis acute, & grauiter, uereq; iu-
dicas, plurimum referre, qua ratione,
quoq; ordine quid instituas, idq; maxi-
mum habere momentum, cum cæteris in
rebus omnibus, tum uero præcipue in bonarum studijs li-
terarum. An non uidemus ingentia pondera, si artem ad-
hibeas, minimo tolli negotio, quæ nullis alioqui viribus
moueri poterant? Quemadmodum et in bello non perin-
dere fert, quantis copijs, quantisq; viribus hostem ado-
riaris, ut quam probe istructo exercitu, quo consilio, quoq;
ordine pugnam capessas. Ac multo celerius quo tendunt,
perueniunt ij, qui semitas compendiarias norunt, quam
qui annem (ut ait Plautus) ducem sequuntur, et uel con-
tempto Pythagora τῆς λεωφόρου ingredientur, uel
uarijs etiam errorū ambagibus circuaguntur. Proinde ro-
gas, ut tibi studiorum ordinē, ac viā, formamq; præscribā,
quam tu, ueluti Thesei filum secutus, et in autorū laby-
rinthis citra errore uersari queas, et ad eruditionis sum-
mam celerius emergere, uel magis aliorū studijs consulere,
quos bonis literis instituis. Quādoquidem ipse iam pro-
pē modū ad eruditionis fastigiū peruenisti. E quidem pro
mea certe virili non grauatim parebo hominitam amico,

a 2 ut nephias

19367

DE RATIONE

ut nephias sit quiduis etiam flagitanti negare, nedum rem tam honestam, tamq; frugiferam. Quod si senseris nostrum hoc consilium tibi cōmodo fuisse, tui candoris erit, & alijs ad bonas literas enītēibus, digito uiam indicare:

Rincipio duplex omnino uidetur cognitio rerum ac uerborum. Verborū prior, rerum potior. Sed nonnulli dum & vīā nō oīe (ut aiunt) ποσὶ p adres discendas festinant, sermonis curam negligunt, & male affectato compendio, in maxima incidentur dispendia. Etenim cum res non nisi per uocum notas cognoscantur, qui sermonis uim non calleat, is passim in rerum quoq; iudicio cæcutiat, hallucinetur, deliret necesse est. Postremo uideas nullos omnium magis ubiq; de uoculis cauillari, quam eos qui iactitant se se uerba negligere, rem ipsam speflare. Quapropter utraq; in genere statim optima, & quidē ab optimis sunt discenda. Quid enim stultius, quam magno labore discere, quæ poste a maiori cogaris dediscere? Nihil autem facilius discitur, quam quod rectum, ac uerum est. At praua si semel inhæserint ingenio, dictu mī-

Grammati rum, quam nō possint reuelli. Primū igitur locū Grāma-
ca & Græ-
ca & La-
tica sibi uendicat, eaque protinus duplex tradēda pueris,
tina.

Græca uidelicet, ac Latina. Non modo quod his duabus linguis omnia fermè sunt prodita, que digna cognitu uideātur, uerū etiā quod utraq; alteri sic affinis est, ut ambæ citius percipi queāt cōiunctim, quam altera sine altera, certe quam Latina sine Græca. A Græcis ausplicari nos mauult Quintilianus, sed ita, si his literis pceptis, nō longo interuallo Latine succedant. Sanè utrasq; pari cura tuendas

S T V D I I .

tuēdas esse monet: atq; ita futurum, ut neutræ alteris officiāt. Ergo utriusq; linguae rudimēta eꝝ statim, eꝝ ab optimo præceptore sunt hauriēda. Qui si fortè nō contingat, tū(qd' est proximū) optimis certe utēdū autoribus, quos equidē per paucos, sed delectos esse uelim. Inter Græcos ^{Græci grāmatici.} Grammaticos nemo non primum locum tribuit Theodo= ro Gazæ, proximum mea sententia Constantinus Lasca= ris sibi iure suo uendicat. Inter Latinos uetustiores Dio= Latini. medes. Inter recentiores haud multum uideo discriminis, nisi quod Nicolaus Perottus uidetur omnium diligentissi= mus, citra superstitionem tamē. Verum ut huiusmodi præ cepta fateor necessaria, ita uelim esse, quoad fieri posse, quam paucissima, modo sint optima. Nec unquam proba= ui literatorum uulgaris, qui pueros in his inculcandis com= plures annos remorantur. Nam uera emendate loquendi facultas optime paratur, cum ex castigate loquentium col= loquio coniuctuq;, tum ex eloquentium autorum assidua lectione: è quibus ij primū sunt imbibendi, quorum ora= tio præterquam quod est castigatissima, argumenti quoq; illecebra aliqua discentibus blandiatur. Quo quidē in ge= ^{Quinā au=} tores præcī= ^{pue legen=} di. ^{Græci.} nere primas tribuerim Luciano, alteras Demostheni, ter= tias Herodoto. Rursum ex poëtis primas Aristophani, al= teras Homero, tertias Euripidi. Nam Menandrum, cui uel primas daturus eram, desideramus. Rursum inter La= ^{Latini.} tinos quis utilior loquendi autor, quam Terentius? purus, tersus, eꝝ quotidiano sermoni proximus, tum ipso quoq; argumenti genere iucundus adolescentiæ. Huic si quis se= lectas Plauti comœdias putet addēdas, quæ uacent obſcœ= nitate, equidem non repugno. Proximus locus erit Vergi

DE RATIONE

lio, tertius Horatio, quartus Ciceroni, quintus C. Cæsarri. Salustium si quis adiungendum arbitrabitur, cum hoc non magnopere contenderim: atq; hos quidem ad utriusque linguae cognitionem satis esse duco. Neque enim mihi placent, qui in euoluendis hunc in usum autoribus, etiam quibuslibet, uitam omnem conterunt. Prorsus infantem existimantes eum, quem ulla chartula suffugerit. Ergo parata sermonis facultate, si non luxuriosa, certe casta, mox ad rerum intelligentiam conferendus est animus. Tametsi ex his quoque scriptoribus, quos expolienda linguae gratia legimus, non mediocris obiter rerum quoque cognitio percipitur, uerum ex instituto omnis ferè rerum scientia à Græcis autoribus petenda est. Nam, unde nam hauias uel purius, uel citius, uel iucundius, quam ab ipsis fontibus? Sed quo ordine disciplinæ discende sint, et ex quibus potissimum præceptoribus, id aliás fortasse rectius ostenderemus. Interim ad primæ etatis studia reuertamur. Ut igitur ex his autoribus unde linguae copiam petendam esse diximus, fructum capias et maturius, et uberiorē, Laurentium Vallam tibi censeo diligenter euoluendum, qui de Latini sermonis elegantia scripsit elegantissime. Huius adiutus præceptionibus, ipse per te non pauca annotabis. Neque enim tecum per omnia, uelut additum, Laurentianis seruire præceptis. Adiuuabit hoc quoque, si figuræ grammaticas à Donato ac Diomede traditas edidiceris, si carminis leges ac formas omnes tenueris, si rhetorices summam, hoc est propositiones, locos probationum, exornationes, amplificationes, transitionum formulas in promptu habueris. Conducunt enim hæc non

Laurētius
Valla.

hæc non solum ad iudicandum, uerum etiam ad imitan= dum. His itaque rebus instructus, inter legendum auto= res non oscitarter obseruabis; si quod incidat insigne uer= dum no= bum, si quid antique aut noue dictum, si quod argumen= tum, aut inuentum acute, aut tortum apte, si quod egre= gium orationis decus, si quod adagium, si quod exemplū, si qua sententia digna quæ memorie commendetur. Isq; locus erit apta notula quapiā insigniendus. Notis autem non solum uarijs erit utendum, uerum etiam accommodatis, quo protinus quid rei sit, admoneant. Ad hæc si quis dia= lecticen addendam statuet, non admodum refragabor, modo ab Aritoteli eam discat, non ab isto loquacissimo so= phistarum genere: neq; rursum ibi desideat, ex uelut ad scopulos (ut inquit Gellius) sireneos consenescat. Verum illud interim memineris, optimum dicendi magistrum esse stylum. Erit hic igitur in carmine, in oratione libera, in omni argumenti genere diligenter exercendus. Neq; ne= gligenda memoria, lectionis thesaurus. Eam tametsi locis Memoria & imaginibus adiuuari non inficior, tamen tribus rebus potissimum constat optima memoria: Intellectu, ordine, cura. Siquidem bonæ memorie pars est, rem penitus in= tellexisse. Tum ordo facit, ut etiam quæ semel exciderint quasi postliminio in animū reuocemus. Porrò cura omni= bus in rebus, non hic tantum, plurimum ualet. Itaque quæ meminisse uelis, ea sunt attētius, ac crebrius relegēda, de= inde saepius à nobis ipsis exigenda, ut si quid forte suffu= gerit, id restituatur. Illud minutius, sed tamen haud indi= gnum quod admonecatur. Adiuuabit non mediocriter, si quorum necessaria quidem, sed subdifficilis erit memo=

Stitus ex= ercendus.

DE PVERIS INSTI

ria. Veluti locorum, quos tradunt Cosmographi, pedum metricorum, figurarum grammaticarū, genealogiarum, aut si qua sunt similia, ea quām fieri potest breuissime simul & luculentissime in tabulas depicta, in cubiculi partibus suspendantur, quo paſsim ex aliud agentibus sint obvia. Item si quædam breuiter, sed insigniter dicta, uelut apophthegmata, prouerbia, sententias, in frontibus atq; in calcibus singulorū codicū inscribes, quædam analis, aut poculis insculpes, nonnulla pro foribus, & in paretibus, aut uitreis etiā fenestrīs depinges, quo nusquam nō occurrat oculis, quo d'eruditio[n]em adiuuet. Hæc enim tametsi singula per se pusilla uideantur, tamen in unum collata aceruum, doctrinæ thesaurum lucro augent, haud quaque[m] negligēdo τῷ ἐις ἀφενον τῷ εὐδόκῳ, id est, his opibus properanti diteſcere. Postremo illud non ad unum aliquid, sed ad omnia ſimul plurimum conduceat, ſi frequenter alios quoq; doceas. Nusquam enim melius deprehenderis quid intelligas, quid non. Atq; interim noua quæda occurruunt cōmentanti, differentiā, nihil nō altius infigitur animo.

DE RATIONE INSTI tuendi discipulos.

ED uideo te cupere, ut de docēdi quoq; ratione non nihil attingamus. Age, mos geratur Viterio: quanquām uideo Fabiū bisce de rebus diligentissime præcepisse, adeo ut post hunc de ijsdem scribere, prorsus impudentissimum eſſe uideatur. Ergo qui uolet insti

T V E N D I S.

instituere quempiam, dabit operam, ut statim optima trax-
 dat: uerum qui rectissime tradat optima, is omnia sciat ne-
 cessse est, aut si id hominis ingenio negatum est, certe
 uniuscuiusq; disciplinæ præcipua. In hoc non ero conten-
 tus dñe illis, aut duodecim autoribus, sed orbē illum do-
 ctrinæ requiram, ut nihil ignoret, etiam qui minima paret
 docere. Erit igitur huic per omne scriptorū genus uagan-
 dum, ut optimū quenq; primū legat, sed ita ut neminē re-
 linquat ingustum, etiā si parum bonus sit autor. Atq; id
 quo cumulatiore fructu faciat, aī locos & ordines quoſ-
 dā, ac formulas in hoc paratas habeat, ut quicqd usquam
 inciderit annotandū, id suo ascribat ordini. Sed hoc qua-
 ratione fieri oporteat, in secūdo de Copia cōmētario de-
 monstrauimus. Verū si cui uel ocīū, uel librorū copia de-
 fuerit, plurima Plinius unus suppeditabit, multa Macro-
 bius & Athenaeus, uaria Gellius. Sed in primis ad fontes
 ipsos properādū, id est Græcos & antiquos. Philosophiā
 optime docebit Plato, & Aristoteles, atq; huius discipu-
 lis Theophrastus, tū utrinq; mixtus Plotinus. Ex Theolo-
 gis secundum diuinas literas, nemo melius Origene, nemo
 subtilius aut iucūdius Chrysostomo, nemo sanctius Basilio.
 Inter Latinos duo dūtaxat insignes ī hoc genere, Am-
 brosius mirus in allusionib; & Hieronymus in arcanis
 literis exercitatissimus. Quod si minus uacabit immorari
 singulis, oēs tñ censeo degustandos, quorum in præsentia
 catalogum texere, non est ratio. Certe propter Poëtarum Poëtae
 enarrationē, quibus mos est ex omni disciplinarum gencre
 sua temperare, tenenda est fabularū uis, quam unde potius
 petas, quam ab Homero, fabularū omnīū parēte? Tametsi

Docentem
omnia sci-
re necessa-
rium.

Autores q
uaria scri-
pserunt.
Philoso-
phi.

DE PVERIS INSTI-

Cosmo-
graphi.

Metamorphoses, ac Fasti Nasonis non leue momentum adferent, etiam si latine scripti. Tenenda Cosmographia, quæ in historijs etiam est usui, nedum in poëtis. Hāc breuiissime tradit Pomponius Mela, doctissime Ptolemæus, diligentissime Plinius. Nam Strabo non tantum hoc agit. Hic præcipua pars est obscurasse quæ montium, fluminū, regionum, urbium, vulgo recepta uocabula, quibus antiquis respondeant. Eadem debet esse cura in arborum, herbarum, animantium, instrumentorum, uestium, gemmarum nominibus. In quibus incredibile dictu, quam nihil intelligat literatorum uulgaris. Horum notitia partim è diuersis autoribus, quæ de re rustica, de re militari, de architectura, de re culinaria, de gemmis, de plantis, de naturis animantium conscripserunt, colligitur. Quanquam

Iulius pol-
lux.

Iulius Pollux ex professo de rerum uocabulis tradidit, quæ utinam tam accurate distinxisset, quam congesit copiose, partim ex etymologijs, partim ex his linguis quæ prisci sermonis & corrupti, manifesta uestigia scruant in hanc usque ætatem. Cuiusmodi lingua Constantinopoli-

Antiquas.

tanorum, Italorum, & Hispanorum, nam Gallorum oratio longius degenerauit. Teneda antiquas, quæ nō modo ex ueris autoribus, uerum etiam è numismatis prisci, è

Genealo-
gia deorū.

titulis saxisq; colligitur. E discenda & deorum genealogia, quibus undique refertæ sunt fabule. Eam post He-

Astrolo-
gia.

siodum felicius quam pro suo seculo, tradidit Bocatius. Non ignoranda Astrologia, quod hāc pañim suis figmentis aspergunt poëtæ, præsertim Higni. Tenenda rerum omnium uis, atque natura, propterea quod hinc similia, epitheta, comparationes, imagines, metaphoræ, atque alia

T V E N D I S.

alia id genus schemata solent mutuo sumere. In primis autem omnis tenenda est historia, cuius usus latissime patet, nō tantum in poëtis. Nam si quis Prudentium, unum inter Christianos uere facundū poëtam, uolet enarrare, literas etiam arcanas calleat oportet. Postremo nulla disciplina est, nec militiae, nec rei rusticae, nec musices, nec architecturæ, quæ nō usui sit ijs, qui poëtas, aut oratores antiquos suscepserint enarrādos. Sed uideo iamdum frontē contrabis. Næ tu inquis, immēsum onus imponis etiā literatori. Onero sane, sed unū, ut quāplurimos exonerem. Volo ut unus euoluat oīa, ne singulis uniuersa sint euolucenda.

I Am uero de formando puerorum ore, deq; tradendis ceu per lusum, iocumq; literarum figuris, satis præcepit Fabius. Evidem post tradita clementa prima, malim ad usum loquendi statim uocari puerum. Etenim cum intra pauculos menses, quāuis barbaram linguam etas ea sonet, quid uerat quo minus idem fiat in lingua Græca siue Latina? Verum id nec in magno puerorum grege locum habet, et domesticam præceptoris consuetudinem requirit. Quanquam in ludo quoque dabit operam, ut siue pluribus loquatur, siue seorsum uni, quam potest emendatissime dicat. Quædam obiter interpretetur, et ut imitentur, admoneat. Loquentes illos aliquoties collaudet, si quid dictum erit aptius: aut emendet, cum errabunt. Ea res efficiet, ut illi quoque confuescant circumspectius et accuratius loqui, et præceptorem loquenter attentius obseruent. Iuuabit et illud, si præpositis præmiolis, aut poenis, uelut ex lege prouocentur, ut ipsi quoque inter se aliis alium emendent. Porro præceptor eruditiores

Historia.

DE PVERIS INST I-

eruditiores aliquot deliget, qui controversiam finiant. Neque fuerit inutile, ceu formulas aliquot proponere pueris, quibus orationibus in lusu, quibus in cōgressu, quibus in cōuiuijs uti debeat. Has sic oportet esse doctas, ut simul & faciles sint, & iucundae. Porro doctor ille diligens & doctus, acriq; iudicio, non grauabitur, collatis oībus grāmaticorū præceptis, excerpere quedam, & simplicissima quoad fieri potest, & breuissima, tum ordine quam maxime cōmodo. Posteaquam ea tradidit, statim ad autorem aliquem ad id accommodatiūm, ac loquendi, scriben= diq; consuetudinem uocentur. Hic præceptiones ante tra= ditas ut incident, exemplaq; diligenter inculcabit, quibus etiam addet nonnihil, uelut iam tum ad maiora præpa-

Thematijs
exercendi
pueri.
rans. Hinc iam thematijs exerceri debent. In quibus illud in primis cauedum, ne (quod fieri solet) aut sensu sint ine= pto, aut sermone insulso, sed argutam aliquam, aut uenu= stam habeant sententiam, quæ tamen ab ingenio puerili nō nimium abhorreat, ut interim aliud agentes, simul & ali= quid discant, in grauioribus studijs usui futurum. Habeat igitur thema, quod pueris proponas, aut historiam me= morabilem. Quod genus sunt illa. Marcelli præceps ca= lor rem Romanam subuertit. Fabij prudens cunctatio re= stituit. Quanquam hic subest etiam sententia. Nimurum præcipitata consilia parum feliciter cuenire solere. Item, difficile iudicatu sit, uter altero fuerit stultior. Crates, qui aurum abiecit in mare, an Midas, qui existimauit nihil au= ro melius esse. Item, Demostheni ac Ciceroni immoda= eloquētia exitio fuit. Rursum, nulla laus Codri Regis me= ritis par esse potest, qui ciuium salutem propriæ uitæ di= spendit.

T V F N D I S.

spendio redimendam putauit. Sed non magni negotij fuerit huiusmodi uim ex historiographis, præcipue Valerio Maximo, colligere. Aut fabulā habeat, ut illud, Hercules expugnandis monstribus immortalitatem sibi parauit. Musæ fontibus ac nemoribus unice gaudent, à fumosis urbibus abhorret. Aut apologum, ut. Recte docuit Caſita nō esse cōmittendum amicis negotium, quod per te posſis conficer. Item, Manticam pectore propendente uidet omnes, eam quæ à tergo pēdet, uidet nemo. Itē, Sapiebat uulpes, quæ maluit muſcas iam prope saturas retinere, quām his expunctis, uacuas ac fitientes admittere, quæ quicquid reliquum eſſet ſanguinis, epotarent. Aut apophthegma, ut, Longe diſſentiebat à uulgo noſtræ etatis, quī maluit uirū abſq; pecunia, quām pecuniā ſine uiro. Itē, Iurc Socrates cōtēnit eos q nō edunt ut uiuant, ſed uiuūt ut edant. Merito non probauit Cato eos, qui plus ſapiunt palato, quām animo. Aut prouerbiū, ut. Ne futor ultra crepidā. Et, Nō cuiuſlibet hominis Corinthum nauigare. Ac nos quidem aeditis tot chiliadibus, effecimus, ne difficultis eſſet horum inuentio. Aut ſententiam, ut. Nihil carius conſtat, quām quod precibus emitur. Et, Obſequium amicos, ueritas odiū parit. Et, Amici, qui procul absunt, amici non ſunt. Aut rei cuiuſpiam inſignem naturam. Ut, Magneſ ad ſe ferrum attrahit, Naphta ignem. Item, Palme ea eſt natu- ra, ut pondere imposito, non modo nō deprimatur ad terram, uerum etiam ſurſum nitatur, & altius erigat ſeſe. Item, Mirum Polypi ingenium, qui ad ſpeciem ſubiecti ſoli mutat colorem, quo fallat inſidias pifcatoris. Aut firu- ram eximiam, puta gradationem. Diuitiae luxum pa- riunt,

DE P U E R I S I N S T I-

riunt, luxus saturitatem, saturitas ferocitatem, ferocitas
odium multorum, odiū perniciem. Aut similitudinem. Vt
quemadmodū ferrū si exerceas, usu atteritur, si nō exer-
ceas, exeditur rubigine: Ita ingenium si exerceas, labore
absumitur, si non exerceas, magis otio, situq; lēditur. Aut
allegoriā. Vt nō est addendus ignis igni, nō est addēdum
oleum incendio. Aut cōmutationem. Vt non ideo te talem
iudico, quod uehementer amem, sed ideo uehemēter amo,
quod talem iudicarim. Aut distributionem. Stultior est,
quām ut possit tacere, infantior, quām ut possit loqui. Sim-
plior est, quām qui possit mentiri, grauior quām ut uelit.
Sed mihi sat est indicasse tantū. Aut exquisitam aliquā ele-
gantiam, cuius rei non est necesse ponere exemplū. Nihil
autem obstat, quō minus plures cōmoditates in eandem in-
cidant orationem, ueluti sentētia, historia, prouerbiū, ex-
figura. Ergo praeceptor, quē oportet aſſiduc in bonis au-
toribus obuersari, huiusmodi ceu flosculos undiquaq; col-
liget, eosq; delectos proponet, aut etiam in eam formā de-
nutabit, ut puerorum ingenijs sint accommodati. Post-
quām his rebus ad aliquantam sermonis peritiam proue-
ctus erit puer, tum si uidebitur, ad maiora grammatices
præcepta reuocetur. Quæ per locos ex ordines quosdam
ita tradenda sunt ut primo loco simplicissima proponātur,
eaque paucis. Deinde utcūque adolescentū discentiū inge-
nia, ita maiora suis quæq; locis oportebit subijcere. Is or-
do cuiusmodi sit, è Thcodori Gazæ Grammatica exem-
plum sumas licebit. Nec in his tñ uelim eos detineri lon-
gius, sed illico ad autores grauiores reuocari. Præsertim
si prius summā illam, de qua dixi, rhetorices, ac figurās,

ex car

Maiori-
bus grāma-
tices præ-
ceptis.

T V E N D I S.

& carminum formas teneat. Interim thematis quoq; dif= Thematis
 ficilioribus sunt exercendi, in quibus diligendis ac narrā= difficilio-
 dis, diligentem ac doctum præceptorem requiram. Qui si
 sit mediocris, modo sit idem modestus, nō grauabitur hæc
 ab alio doctiore petere. Thematu autē forme huiusmodi
 ferè possint esse. Nunc epistolæ breuis argumentum, sed
 argutum, lingua vulgari proponat, Latine Græceq;, aut
 utroque sermone tractandū. Nūc apoloḡū. Nūc narratiū= culam non insipidam. Nunc sententiā ex quatuor constan= tem partibus, utrique simili aut ratione subiecta. Nūc ar= gumentationē quinq; tractandā partibus. Nunc dilemma
 duobus. Nunc expolitionē quam uocant, septem partibus
 explicādam. Aliquando tanquam ad rhetorica præluden= tes, unum aliquod membrorum scorsum tractent. Cuius= modi progymnasmata scripsit Aphthonius. Aliquando laudem, uituperationem, fabulam, similitudinem, compa= rationem. Aliquando figuram, uel descriptionem, distri= butionem, sermocinationem, subiectionem, notationem.
 Aliquoties iubeantur carmen aliquod soluere, aliquoties
 solutam orationem pedibus alligare. Interim Plinianam,
 aut Ciceronis epistolam, uerbis ac figuris imitentur. Nō= nunquam eandem sententiam uariatis uerbis ac figuris,
 səpius effrant. Nonnūquām eandē Græce simul ac Lati= ne metro & oratione prosa uariet. Nōnunquam eandem
 quinque aut sex carminum generibus, quæ doctor præscri= pserit, explicent. Nonnunquam sententiam eandē per lo= cos quā plurimos ac schemata diffingat. Plurimū aut̄ fru= etus est i Græcis uertēdis. Quare coueniet eos, hoc in ge= nere səpiissime ac diligentissime exerceri. Nam simul & In Græcis
 exercetur uertendis.

DE PVERIS INSTI-

exercetur ingenii in deprehendēdis sententijs, & utriusq;
sermonis uis ac proprietas penitus inspicitur, & quid no-
bis cum Græcis commune sit, quid non, deprehenditur.
Denique ad reddendam Græcanicam emphasim, omnes
Latinæ linguae opes excutias oportet. Hæc si initio pue-
ris difficultia uidebuntur, tum usu fient faciliora, tum præ-
ceptoris ingenium, ac studium bonam negotij partem puc-
ris adimet, indicantis quæ putet esse supra uires illorum.
Atque ijs interim exercitamentis crebræ prælectiones au-
torum misceantur, ut suppetat quod imitentur. Quanquā
is, qui docet, proposito themate, simul uerborum quoque
Ad inuen-
tionē pro-
noscandi. & figurarum copiam debet indicare. Sub hæc ad inue-
tionē quoque laborem prouocentur, ita propositis nudis
argumentis, ut suo quisque Marte reperiat, quæ pertinc-
bunt ad rem tractandam, ornandam, locupletandam. Et
hic delectum ac uarietatem requiram à præceptoris eru-
diti diligentia, gustum interim exhibeo. Sæpius argu-
mentum epistolæ proponat suasoriæ, dissuasoriæ, exhor-
tatoriæ, dehortatoriæ, narratoriæ, gratulatoriæ, expo-
stulatoriæ, commendatoriæ, consolatoriæ. Et uniuscuiusq;
generis naturam, locos, ac formulas quasdam communes:
deinde etiam argumento proposito, peculiares indicabit.
Aliquando ceu declamatorium thema dabit, in diuersis
generibus, puta si iubeat eos uituperare Iulium Cæsar-
rem, aut laudare Socratem, in genere demonstratiō.
Item statim optima discenda. In opibus nō esse felicitatē.
Matrē proprio lacte nutrire debere, quod peperit. Literis
Græcis nō esse dandā, aut esse dandā operā. Vxorem esse
ducendā, aut nō esse ducendā. Peregrinandū esse, aut nō
esse

esse peregrinandum, in genere suasorio. Item, M. Horatium indignum esse supplicio, in genere iudicali. Verum hanc palæstram primum ingredientibus, non grauabitur is, qui docendi prouinciam suscepit, primū indicare, quot propositionibus id argumentum tractari posſit. Præterea propositionum ordinem demonstrabit, & quo pacto alia ex alia pendeat. Deinde quot rationibus unaquæq; propositio fulciri debet, quot cōfirmationibus unaquæq; ratio. Tum circumstantias ac locos unde ista peti posſint. Deinde quibus similibus, diſsimilibus, exemplis, collationibus, sententijs, prouerbijs, fabulis, apologis unaquæq; pars locupletari queat. Ostendat & schemata, si qua insigniter uidebuntur incidere posse, quæ uel acriorem, uel ampliore, uel magis dilucidam, uel iucundiores reddant orationem. Si quid erit amplificandum, rationē demonſtret, siue per locos cōmunes, siue per eas rationes, quas in quatuor formas distribuit Quintilianus. Quod si qui inciderint affectus, hi quoq; quo pacto tractandi sint, admonebit. Quin & connectendi rationes præscribat, quis sit optimus futurus transitus, ab exordio ad narrationē, à narratione ad diuisionem, à diuisione ad argumentationem, à propositione ad propositionem, à ratione ad rationem, ab argumentatione ad epilogum, aut perorationē. Ostendat & formulas aliquot, quibus ibi cōmode posſint exordiri, aut etiam perorare. Postremo si potest, locos aliquot in autoribus indicet, unde ualeant aliquid imitandū sumere, propter rerum affinitatē. Id ubi septies, aut octies erit factū, iam incipient (quod ait Horatius) sine cortice nare. Et satis erit nudum thema ministrasse, nec neceſſe fuerit, semper uelut

DE PVERIS INSTI

infantibus cibum præmansum in os inferere. Nec mihi di-
 Antiquorū splicet illud exercitationis genus, quod apud antiquos in-
 tis modus usu video fuisse, ut ex Homero, Sophocle, Euripide, Vergi-
 lio, aut etiā ex historijs aliquando legātur themata. Puta,
 ut Menelaus apud Troianā concionē repeatat Helenā. Aut
 Phœnix suadeat Achilli, ut redeat in præliū. Aut Vlysses
 suadeat Troianis, ut Helenam reddant, potius quām bellū
 experiantur. Quo in genere extant aliquot Libanij &
 Aristidis declamationes. Præterea, uti suadeat aliquis ami-
 cus Ciceroni ne conditionem ab Antonio oblatā accipiat,
 quod argumentū est apud Senecam. Vti Phalaris suadet
 Delphis, ut taurum æneum deo suo cōfescrent. Ad hoc ge-
 nus pertinet epistolæ, quæ Phalaridis ac Brutii nomine cir-
 cūferuntur. In emendando collaudabit, si quid felicius inue-
 tum, tractatum, aut imitatum uidebitur, si quid præter-
 missum, aut non suo loco positum, si quid nimium, aut re-
 missius, si quid obscurius, aut etiā si quid parum elcgāter
 dictum erit, admonebit. Et quo paclō mutari posſit osten-
 det, ac mutari, & ſepiuſ iubebit. Extimulabit aut̄ præci-
 pue diſcentiū animos, cōparatione proſectus, uelut æmu-

Obſeruan- latione quadā, inter ipſos excitata. Iam in prælegendis au-
 da in auto toribus nolim te facere, quod praua quadā ambitione uul-
 legendis. gus profeſorū hodie facit, ut omni loco coneris omnia di-
 cere, ſed ea dūtaxat, quæ explicando præſenti loco ſint ido-
 nea, niſi ſi quando delectandi cauſa digrediendum uidebi-
 tur. Quod ſi huius quoq; rei rationem à me requiris, hæc
 mihi quidem uidebitur optima. Primo loco ad cōciliandos
 auditores, laudes eius, quæ prælegendū ſumit, paucis expli-
 cit. Deinde argumenti iucunditatē, utilitatemq; oſtendat.

Deinde

T V E N D I S.

Deinde uocem argumenti, si forte (ut faciunt pleræq;) uarioris habeat usus, explicet ac distinguat. Veluti comoediā (ut hoc exempli loco sumamus) Terentianam interpretaturus, in primis de autoris fortuna, de ingenio, de sermonis elegantia paucis disserat. Deinde quantum habeat ex uoluptatis et utilitatis comoediarū lectio, deinde quid significet ea vox, ex unde ducta, ex quot sint comoediarū genera, ex quæ sint comediae leges. Deinde quam potest ex dilucide, ex breuiter summā explicet argumenti. Carminis genus diligenter indicet. Post ordinet simplicius, deinde singula fusius explicet. Deinde si qua insignis elegancia, si quid prisce dictum, si quid nouatum, si quid Græcanicum, si quid obscurius aut longius redditum, si durior aut perturbatior ordo, si qua etymologia, si qua deriuatio aut compositio scitu digna, si qua orthographia, si qua figura, si qui loci rhetorici, si qua exornatio, si quid depravatum, diligenter admoneat. Tum loca similia ex auctoribus cōferat, si quid diuersum, si quid affine, si quid imitatum, si quid allusum, si quid aliunde translatum, aut mutuo sumptum. Ut sunt pleraque Latinorum à Græcis profecta, ne id quidem taceat. Postremo ad philosophiam ueniat, ex poëtarum fabulas apte trahat ad mores, uel tanquam exempla. Ut Pyladis ex Orestis, ad amicitiae commendationem. Tantali fabulam, ad auaritiae detestationem. In his non mediocriter adiuuabit docentem Eustathius, Homeri interpres. Atq; ita fiet (si modo sit ingenij dextri præceptor) ut etiā si qd inciderit, qd' inficere posse etatem illā, non solū, nō officiat moribus, ueruetiā utilitate aliquā adserat. Videlicet animis partim ad annotationē

b 2 int̄tis,

DE PVERIS INSTI-

intentis, partim ad altiores cogitationes auocatis. Veluti
si quis prælecturus secundam Maronis æglogam, commo-
da præfatione præparet, uel potius præmunit auditorū
animos ad hunc modum, ut dicat, Amicitiam nō coire nisi
inter similes, similitudinem enim esse benevolentiae mutua
conciliatricem, contra dissimilitudinem odij, dissidijq; pa-
rentem. Quoq; maior ac uerior, stabiliorq; similitudo fue-
rit, hoc firmior, atq; arctior est amicitia. Id nimurū sibi
uelle tot apud autores prouerbia. Boni ad bonorum cōui-
uia, ex inuocati accedūt: Et, simile gaudet simili: Et, æqua-
lis æqualem telecat: Et, æqualem tibi uxorem quære: Et,
ut semper similem ducit deus ad similem: Et, semper gracu-
lus assidet graculo: Et, similes habent labras lactucas: Et,
pares cum paribus facillime congregantur: Et, Cascus
Cascam dicit: Et, balbus balbum rectius intelligit: Et, ci-
cada cicadæ chara, formica formicæ: Et, Cretensis cum
Aeginita. Cōtra tot dissimilitudinis adagia, nihil aliud si-
bi uelle, quam inter eos, qui dissimili sunt fortuna, dissimili-
uitæ instituto, dissimilibus studijs, aut omnino non coire
amicitiam, aut si coierit, non coherere, citoq; dirimi atq;
ob id fieri, ut idiota studiosum literarum oderit, prophæ-
nus sacerdotem, rusticus aulicum, iuuenis senem. Atq; in
eodem genere, Epicureus Stoicum, Philosophus Iuriscon-
sultum, Poëta Theologū, balbus eloquentem. Hinc gemi-
norum gratiam fratrum, Amphionis ex Zeti penè dissimil-
uisse, quod alter lyræ studiosus esset, alter agris colendis
gauderet: ac dissimilierat, nisi Amphion abiecta lyra, fratri
ingenio ceßisset. Ob eandē causam insyncera fuit Casto-
ris ex Pollucis amicitia, neq; caruit infamia tētati parri-
cidij,

Similitudo

Dissimili-
tudo,

T V E N D I S.

cidij, cum uterq; eodem ex ovo essent prognati, ut iā mā
 gis esse gemelli non possent, quod alter pugil eſſet, alter
 equis delectaretur. Hinc male conuenisse Remo cū Romu
 lo, quod alter tristioribus, ac ſeu eris eſſet moribus, alter
 blandior, unde & Romulo pro Remo mutatum nomen.
 Peſſime conueniſſe Caim cum Abel, quod diuerſo uitā ge
 nere caperentur. Summum autem amorem ſummiæ ſimili
 tudinis eſſe comitem, atq; ideo fictum à poētis quemadmo
 dum Narciſſus, ante ab omni abhorrens consortio, ſimil
 atq; ſuā ipſius imaginē in limpidiſſimo fonte conſpexiſſet,
 protinus amore flagrantissimo cœpit ardere. Quid enim
 nostri ſimilus, quām ipſa imago? Ergo cum doctus doctū
 amat, ſobrius ſobrium, modeſtus modeſtum, probus pro
 bum, nihil aliud amat uterq;, quām ſuam ipſius in altero
 imaginem, hoc eſt ſeipſum, ſed alio modo. Verum ea ſimi
 litudo, ſi quidem ſit a eſt in bonis animi, quæ uere ſunt bo
 na, hoc eſt pietate, iuſtitia, temperantia, tum eiusmodi na
 ſcitur amicitia, cuiusmodi ſunt eae res, quibus amicitia cōci
 liatur, hoc eſt honesta, uera, ſyncera, ſtabilis, æterna. Cō
 tra, ſi in rebus corporeis ac fluxis, aut etiam turpibus, eā
 nec uere eſſe amicitiam, nec iucundam, nec diuturnā oſten
 det. Proinde Platonem duas finxiſſe Veneres, alteram cō
 lestem, alterā terrestrem. Duos itē Cupidines, ſuæ utrūq;
 matri respondentes. Cōleſtem ueras gignere formas, &
 huius filiū ueros & honestos immittere amores. Inter bo
 nos ſemper amore eſſe mutuū, inter uulgares plerūq; alte
 rum amare, alterū odiſſe, alterum prosequi, alterū fugi
 tare. Id accidit ferè propter ingeniorū uitæq; diſſimilitu
 dinem. Quod quidē eleganter ſignificat apud poētas Cu
b 3 pido,

DE PVERIS INSTI

pido, qui nonnunquam hunc aurea cuspide figit, illū plumb
bea, illam ut amet, hunc ut abhorreat, atq; hoc amicitiae
genere nihil esse potest infelicius. Eius igitur amicitiae ma-
le cohærentis, quasi simulachrum quoddam in hac æglo-
ga proponit Vergilius. Corydon rusticus, Alexis arba-
nus, Corydon pastor, Alexis aulicus, Corydon indoctus
(nam huius carmina uocat incondita) Alexis eruditus, Co-
rydon ætate prouectus, Alexis adolescens, Corydon defor-
mis, hic formosus. Breuiter, dissimilia omnia. Quare pru-
dentis est amicū suis moribus aptum diligere, si uelit amae-
ri mutuum. Hæc inquam si præfertur, tum autem locos de-
monstratorios perperam, et bucolice à rustico affecta-
tos indicet, nihil opinor turpe ueniet in mentem auditori-
bus, nisi si quis iam corruptus accesserit. Nam iste uene-
num non hinc hauserit, sed huc secum attulerit. Hoc exem-
plum uerbosius exposui, quo facilius in ceteris item sibi
quisq; similia reperiatur. Iam in aggressu cuiusq; operis co-
ueniet in genere demonstrare, quæ sit argumenti natura,
et quid in eo potissimum sit spectandum. Velut in epigrā-
matis argutam breuitatē laudari. Tum iocandi rationes,
quas Fabius et Cicero tradunt, indicabit. Hoc genus præ-
cipue gaudere epiphonematis, commode in fine adiectis,
quæ cogitationem uelut aculeatam in animo lectoris relin-
quant. In Tragœdia præcipue spectādos affectus, et qui
deinceps acriores illos, ij quibus rebus moueantur, paucis
ostendet. Tum argumenta ueluti declamantium. Postre-
mo descriptiones locorum, temporum, rerum, aliquoties
et argutas altercationes incidere, quæ nunc distichis,
nunc singulis uersibus, nunc hemistichijs absoluuntur. In
comœdia

T V E N D I S.

comœdia cum primis obseruandum esse decorum, et uite communis imitationem, affectus esse mitiores, et iucundos magis quam acres. Decorum autem in primis spectari, non solum illud commune, ut adolescentes ament, lenones peierent, blandiatur meretrix, obiurget senex, falso lat seruus, iactet se miles, atque id genus alia: uerum peculiare quoddam, quod suo arbitratu alijs aliud affingit poëta. Velut in Andria duos inducit senes, longe diuerso ingenio. Simonem uehementem, ac submoroſum, haud stultum tamen, nec improbum. Contra Chremetem ciuilem, ac semper placidum, ubique sibi præsentem, omnia quantum potest pacantem, at ita tamen lenem, ut minime stupidum. Duos item adolescentes dissimili natura. Pamphilum cordatum pro ratione ætatis, et consultabundum, sed acriorem, ut Simonis filium possis agnoscere. E diuerso Charinum puerilem, ineptum, consilijs; inopem. Rursum seruos duos diuersis moribus. Dauum uafrum et consilijs abundantem, ac sperandi pertinacissimum autorem. E regione Birriam nullius consiliij, tantu perpetuum desparationis autorem hero. Ad eundem modum in Adelphis, Mitionem etiam in obiurgando mitem, ac festiuum. Demean etiam in blandiendo amarulentum. Rursum Aeschinum propter urbanæ uitæ consuetudinem, et Mitionis fiduciam nihil non audentem, sed ita ut probum ingenium deprehendas, officiosum in fratrem, fidum in puellam. E diuerso Ctesiphontem subrusticum ac timidum, propter earum rerum insolentiam. Syrum callidum et audace, nihilq; non simulantem, ac dissimulantem adeo, ut sola ebrietas detexerit illius fucos. Dromonem stupidum, atq; hebetem.

b 4 Sed.

DE PVERIS INSTI-

Sed ista persequi non huius est instituti, in præsentia satis est uiam indicasse. In æglogis admoneat esse aurei seculi, ac priscae illius uitæ imaginem. Proinde quicquid illic est sententiarum, similium; aut comparationum, à uita pasto rali sumi, affectus sunt simplices, cantionibus, sententijs, ac prouerbijs delectantur, superstitione & augurijs capiuntur. Ad eundem modum, quid propriū habeat carmen heroicū, quid historia, quid dialogus, quid apolodus, quid satyra, quid oda, quid reliqua scripti genera curabit admonere. Tum quæ sint singulorum autorū in singulis argumentis dotes, aut etiam uitia, non grauabitur indicare: quo iam tum assuescant adolescentes, ei quod est in omni re præcipuum, iudicio. Atq; in hac parte præceptorem, præter artem & ingenium, adiuuabit etiam libellus Ciceronis de claris oratoribus, & Quintilianī, Senecæ, atq; Antonij Campani de scriptoribus censuræ, neq; non ueteres interpres, præcipue Donatus hac in re peculiariter occupatus. Huc pertinet & consilij ratio: ueluti quare M. Tullius in defensione Milonis finxerit sese timere. Et quare Vergilius tantopere laudibus uehat Turnum hostē Aeneæ. Et quare abdicatus medicus apud Lucianum non ludit nouercam, sed magis laudat & in patrē acrior est, quam in nouercam. Sed id quoq; in immensum patet. At iudicabit aliquis hæc nimium habere negotij, equidem præceptorem eruditum, longoq; usu exercitatum uolo esse. Is si continget, hæc etiā facile percipient pueri. Quod si qua initio erunt duriora, progressu & assuetudine mollescent. Optima certe sunt, nisi fallor, & optimis conuenit statim assuescere, quanquam hæc non ubiq; omnia sunt inculcanda, ne

T V E N D I S.

da, ne tædio grauentur ingenia discentium, sed ut incideant insigniora. Neque uero minorem adhibeat curā præceptor in exigendo que commiserit, quam in prælegendo. Est omnino labor hic docenti grauiſſimus, sed discentibus utiliſſimus. Nec ordinem exigat dūtaxat, sed quicquid scientiū dignum fuerit creditum, id assuecant bona cum fide reddere. Neque uero deterreat ab hac re difficultas, quæ uel menstruo temporis ſpacio uincitur. Mihi nunquam placuit, ut omnia dictata ſcribant adolescentes. Fit enim hoc pacto, ut memorie cultus negligatur, niſi ſi q[uod] pauca quædam notulis uelint excipere, idq[ue] tantisper donec uſu confirmata memoria, ſcripti non defiderent adminiculū. Poſtremo tantum arbitror eſſe momenti in commoda docendi ratione, ſi modo diligens & eruditus contigerit præceptor, ut non dubitarim meo recipere periculo, me minore negotio, ac paucioribus annis adolescentes ad utriusq[ue] lingue mediocrem etiam eloquentiam perducturum, modo dentur ingenia non omnino infelia, quam iſti literatores ad qualemq[ue] illam ſuam balbutiem uel infantiam potius prouehunt ſuos. His igitur rudimentis puer in prima imbutus ſchola, deinde bonis auibus ad altiores disciplinas cōferrat ſe, & quocūq[ue] ſe uerterit, facile declarabit, quātopeſe referat ab optimis aufficatuſiſſe. Hæc habui in præſentia mī chariſſime Petre, quæ tibi de ſtudij ratione ſcriberem, ea ſi placent, utere, ſin minus, ſedulitatem certe noſtram pro tuo candore boni conſules. Tu modo perge, ita, ut iſtituisti, in bonas literas incumbere, ac Galliam tuam alioqui florentiſſimā, honestiſſimis etiā ſtudijs illuſtra.

F I N I S.

b 5

Concio

CONCIO

DE PVERO IESV PRO=
nunciata à puerò in schola Coletica na=
per instituta Londini.

VER apud pueros uerba facturus de
ineffabili puerò I E S V , non optarim
mibi Tullianam illam eloquentiam, quæ
breui atq; inani uoluptate aures deliniat:
Quantum enim abest Christi sapientia
à sapientia mundi (abest autem immenso interuallo) tan=
tum oportet Christianam eloquentiam à mundana differ=
re eloquentia. Sed illud unà mecum ardentibus uotis impe=
tretis uelim ab optimi I E S V optimo patre deo, à quo
ceu fonte, honorū omnium summa proficiscitur, quiq; so=
lus fœcundo illo suo spiritu linguas infantium reddit diser=
tas, uel è lactentium ore laudem absolutam depromere so=
litus, ut quemadmodum omnis nostra uita non aliud ex=
primere debet, quam ipsum , de quo dicturi sumus I E=
S V M : ita & oratio nostra illum sapiat, illum referat,
illum spiret, qui & uerbum est patris, & uerba uitæ so=
lus habet, cuius sermo uiuus, & efficax, penetrantior est
quouis gladio ancipiti, ad intimos etiam cordis recessus
penetrans. Utq; ipse, de cuius uentre flumina promanant
aque uiue, non grauetur per organum uocis nostræ, ue=
luti per canalem , in omnium uestrum animos influere,
multoque gratiæ coelestis irrigare succo. Id ita futurum
confido commilitones mei charissimi, si pijs uotis purga=
tas, ac

C O N C I O :

tas, ac uere sitientes aures adiungetis. Eas uidelicet aures,
quas æternus ille sermo requirens in Euangelio, Qui ha=
bet (inquit) aures ad audiendum, audiat. Nos porrò cur
non audeamus rem hanc, arduam quidem illam, sed ta=men piam aggredi? Præsertim ipso adiutore deo, in quo
hoc plus potest mortalis infirmitas, quo minus suis niti=tur uiribus, & in quo Paulus omnia se posse gloriatur.
Iam uero cum tanto studio flagrent isti, qui mundanae hoc
est diabolicæ militiae dedere nomina, ut suum quiq; ducem
laudibus uehant: nobis quid prius aut antiquius esse de=bet, quam ut præceptorē, uindicem, imperatorem nostrū
I E S V M, ac eundē quidē omniū, sed tamen peculiariter
nostrum, id est, puerorum principem, certatim pijs cele=brēmus præconijs? Hūc in primis cognoscere studeamus,
cognitum laudemus, laudatum amemus, amatum expri=manus, atque imitemur, imitantes eo fruamur, fruentes
immortali felicitate potiamur. Sed in tam ubere tamque
immensa rerum copia, unde quæso initium, aut ubi fi=nem nostra reperiret oratio? cum is, de quo loqui pa=ratus, fons sit, uel (ut uerius dicam) oceanus bono=rum omnium. Verum ut ipse natura incomprehensus,
& infinitus, tamen sese uelut in arctum cohibuit, con=traxitq;: itidem & nostra oratio in explicandis eius lau=dibus, quæ modum nesciunt, modum tamen ipsa sibi fa=ciat oportet. Evidem tria potissimum esse uideo, quæ
uel discipulorum uel mulitum animos solent ad gnauiter
agendum inflammare, ea sunt ducis admiratio, amor &
premium. Itaque quo præceptor i nostro ac duci I E S V
studijs alacrioribus pareamus, agendum singulatim hæc in
eo pia

DE P V E R O I E S V

eo pia curiositate cōsideremus. Primo loco quām sit suspi-
ciendus undiq; , ac stupendus. Deinde quantopere diligen-
dus atq; ob id imitandus. Postremo quām ingens dilectio-
nis fructus. Ac mos quidem est rhetorū hoc dicendi genere
illustrium principum adhibere exempla, uidelicet quo col-
latione crescat is, quē conantur laudibus attollere. Verū
imperator noster usq; adeo superat omne celsitudinis hu-
manæ fastigium, ut quicquid quantumuis egregium adhi-
bueris, tenebras admoueris, non lucem. Cuius enim imagi-
nes, ac natalium splendor non uideatur esse fumus, si cum
Iesu componas? Qui quidem ineffabili, imò etiam incogi-
tabili ratione deus à deo semper absq; tempore nascitur,
æterno summōq; parenti per omnia æqualis? Quanquam
huius uel humana nativitas nōnne facile regum omnīū cla-
ritatem obscurauerit? Quippe qui stupente rerū natura,
autore patre, afflante spiritu, pronubo angelo, citra uiri-
lem operā, uirgo de uirgine coelitus grauida, natus est ho-
mo in tempore. Etrursum, ita natus homo, ut neque deus
esse desineret, neq; sordium nostrarum quicquam omnino
contraheret. Iam uero quid eo fingi potest amplius, qui
infusus per omnia, nullo tamē loco cohibitus, in seipso ma-
net immensus? Quid illo ditius, qui summū illud est bonū,
à quo bona promanant omnia, nec tamen ipse diminui po-
test? Quid illustrius eo, qui splendor est paternæ gloriæ,
quiq; solus illuminat omnem hominem uenientem in hunc
mundum? Quid illo potentius, cui pater omnipotens uni-
uersam tradidit potestatem in cœlo & in terra? Quid effi-
cacious eo, qui simplici nutu condidit uniuersa, ad cuius
iussum silescit mare, uertuntur rerū species, fugiūt morbi,
cōcidunt

C O N C I O .

concidunt armati, pelluntur dæmones, seruiunt elementa,
 scinduntur petræ, reuiuiscunt mortui, resipiscunt peccatores, denique nouantur omnia? Quid augustinus eo, quem
 admirantur superi, tremunt inferi, medius hic orbis supplex adorat, ad cuius comparationē summi reges nil aliud
 quām uermiculos esse se confitentur? Quid eo fortius atq;
 inuictius, qui solus mortem alijs inuictam, sua morte deuicit, ac Satanae tyrannidem coelesti uirtute demolitus est?
 Quid triumphans eo, qui per fractis ac spoliatis inferis, tot pijs comitatus animabus, uictor cœlos adjicit, ibi q;
 sedet ad dexteram dei patris? Quid illo sapietius, qui tam
 admirabili ratione cuncta condidit, ut uel in apicula tot,
 tantāque suæ sapientiæ reliquerit miracula? quiq; tam stu-
 pendo rerum ordine, atque harmonia necrit, cōtinet, ad-
 ministrat uniuersa, obiens omnia, nec tamen à seipso disce-
 dens, omnia mouens, ipse immotus, omnia cōcutiens, ipse
 tranquillus, postremo in quo id quod stultissimum est, uni-
 uersam mortalium sophorum sapientiam longo superat
 interuallo. Cuius debet nobis esse grauior autoritas, quām
 eius, de quo pater ipse palam est testificatus, Hic est filius
 meus dilectus, in quo mihi complacui, ipsum audite. Quid
 æquereuerendum atque is, cuius oculis perspicua sunt omnia? Quid perinde formidandum atque ille, qui solo natus
 potest ex animam ex corpus in tartara mittere? Quid
 autem formosius eo, cuius uultum intueri summa est felicitas? Denique si multis pretium reddit antiquitas, quid illo
 antiquius, qui nec initium habet, nec finem est habiturus? Sed fortasse magis conuenerit, ut pueri puerum admire-
 mur, quandoquidem hic quoque stupendus occurrit, usq;
 adeo,

DE P V E R O I E S V

deo, quod illius est infimum, sublimius est ijs, quæ sunt apud homines excelsissima. Quantus erat ille, quem insanus uagientem, pannosum, abiectum in præsepe, tamen cœlitus canunt angeli, adorant pastores, adorat et quæ genuit, agnoscunt bruta animantia, indicat stella, uenerantur Magi, timet rex Herodes, trepidat omnis Hierosolyma, sanctus amplectitur Symeon, uaticinatur Anna, in spem salutis eriguntur pijs? O humilem sublimitatem, et sublimem humilitatem. Si noua miramur, quid simile unquam aut factū, aut auditū, aut cogitatum? Si magna suscipimus, quid nostro I E S V modis omnibus amplius, quæ nulla creatura possit uel exprimere uoce, uel cogitatione concipere. Huius magnitudinem, qui uelit oratione complecti, is multo stultius agat, quam si conetur uastissimum oceanum angusto exhaustire cyatho. Adoranda est eius immensitas magis quam explicanda, quam uel hoc ipso magis mirari conuenit, quo minus assequimur. Quid ni nos id faciamus. Cum magnus ille præcursor indignū sese prouuntiet, qui corrigiā calciamentoruū eius soluat? Agite igitur pueri suauissimi, hoc tam inclito puero I E S V præceptore, hoc tam in signi duce sancta superbia gloriemur, huius sublimitas nobis ad pie audendū animos addat, in hoc uno nobis ipsi placeamus, ut existimantes illius omnia nobis esse communia, nosipso meliores arbitremur, quam qui semel tali addicti imperatori, mundo uitiosue, sordidis utiq; dominis, seruiamus.

S E C V N D A P A R S.

Sed admirantur et contremiscunt etiam demones, amant soli pijs. Quamobrem altera huins orationis pars, ut proprius

C O N C I O.

ut proprius ad nos pertinet, ita est attētioribus auribus aca-
cipienda, uidelicet quot nominibus I E S V S sit nobis
amādus, uel redemandus magis, ut qui nos ex nondū cōdi-
tos ante omne tempus amarit in se, in quo iam tum erant
omnia. Itaq; nativa sua bonitate cū nihil essemus, nos fin-
xit. Finxit autem non quoduis animal, sed hominē, et fin-
xit ad suam ipsius imaginem, hoc est summi boni capaces,
ac sacro sui oris afflatu spiritum uitalem indidit. Ad hæc
cæteris animātibus imperio nostro parere iussis. Quinetiā
angelis in nostri tutelam designatis, latissimā hanc, ac pul-
cherrimam mundi fabricam nostris addixit usibus, in qua
nos uelut in admirabili quodam theatro constituit, ut in re-
bus creatis opificis sapientiam admiraremur, bonitatem
amaremus, potentiam ueneraremur, quoq; id magis fie-
ret, tot sensuū adminiculis instruxit, tot animi dotibus or-
nauit, tam perspicaci ingenij lumine condecorauit. Quid
hoc animante fingi poterat, uel admirabilius, uel felicius?
Sed o semper felicitatis comitem inuidiam. Rursum serpen-
tis astu in peccatum, hoc est plus quam in nihilū relapsus
est miser. Sed hic turursum optime I E S V, q ineffabili
cōfilio, quam in auditō exemplo, quam incomparabili cha-
ritate tuum figmentū restituisti. nam ita restituisti ut labi
propemodum expedierit, eamq; culpam quidā nō absurde
felicem uocauerit. Omnia debebamus cōditori, at repara-
tori plusquam omnia debemus. Ultero temetipsum ē regno
patris in hoc nostrū exilium demisisti, ut nos in paradiſo
exactos, cœli ciues redderes, nostram humanitatē assum-
psisti, ut nos in tuæ diuinitatis consortium ascisceres, no-
strū hunc limū induisti, ut nos immortalitatis gloria uesti-
res, no-

DE PVERO IESV

res, nostra tectus forma, nobiscum in hoc calamitoso mundo complures annos agere uoluisti, ut uel sic in tui raperes amorem, nudus in hanc lucem, imò noctem emeristi, nobiscum, atq; adeo pro nobis uagisti, sitisti, esuristi, alsi-
 sti, & stuasti, laborasti, delassatus es, eguisti, uigilasti, ieunasti, tot malis nostris obnoxius esse uoluisti, ut nos ab omnibus exemptos malis, in tui, hoc est summi boni communionem assereres. Deinde per omnem sanctissimæ uitæ tue seriem, quām efficacibus exemplis animos nostros inflamas? quām salutaribus præceptis erudis ac formas? quām stupendis miraculis exaspergesfacis? quām blandis monitis trahis? quām certis promissis invitatis? ut non sit alia cōmodior uia ad te, nisi per teipsum, qui unus es uia, ueritas, et uita. Sed uiam nō indicasti modo, uerum etiā aperiisti, dū pro nobis uinciri, trahi, damnari, rideri, cædi, cōspici, uapulare, probris affici, demum et in ara crucis agnus sine macula immolari uoluisti, ut nos tuis uinculis solueres, tuis sanares uulneribus, tuo lauares sanguine, tua morte ad immortalitatem euchereres. In summa, totum te nobis impendiisti, ut tui (si fieri posset) iactura nos perditos seruares, uitæ redditus toties tuis apparuisti, atq; illis intuentibus patrē repetisti, ut membra cōsiderent eō se peruetura, quo caput iam præcessisse cōspicherent. Deinde quo magis confirmares amicos, patre placato egregium illud perpetui amoris tui pignus misisti, sacrū illum spiritū, quo mortui mundo longe uerius ac felicius iam uiueremus in te, quām nostro hoc spiritu uiuimus. Queso quid his summae charitatis argumentis poterat accedere? Ne hæc quidē tam multa, tam magna flagrantissimo tuo in nos amori sat erant.

Quis

C O N C I O.

Quis enim commemorare possit? quot martyrum mortibus nos ad huius vite contemptum animas? quot virginum exemplis ad continentiam accendis? quot sanctorum monumētis ad pietatē sollicitas? quād admirādis ecclesiae tuae sacramentis cōmuniis pariter ac ditas? ut cōsolaris, erigis, armas, doces, mones, trahis, ratis, mutas, trāfformas nos arcanis tuis literis, in quibus uiuas quasdā tui scintillulas condi uoluisti, magnum amoris incendium excituras, si quis modo pia diligentia conetur excutere. Denique quād undiq; nobis obuius es, ne quando liceat obliuisci tui. Ad hæc quād paterne toleras peccantes? quād clementer recipis ad te redeuntes? Nec imputas benefacta tua gratis, nec resipiscētibus nostra imputas malefacta, ut subinde tacitis uellicas, ac trahis instinctibus? ut emendas aduersis? ut allicis prosperis? ut omnem moues lapidem? ut nusquam cessat ardentiſſima charitas in fouendis, afferendis, tuendis, beādis nobis? Sed quād pauca de tam innumeris perstrinximus commilitones? et tamen uidetis quād sit immensus beneficiorum aceruus. Eat nunc qui uolet, et Pyladas, Orestes, Pyrithoos, Theseos, Damonas, ac Pythias uerbis phaleratis efferat mera præ his nugamenta. Atq; hæc quidem contulit ultro nihil promeritis, immo transfigis, atque hostibus, et à quibus nihil omnino mutui beneficij redire poterat. Si mediocribus officijs homines ad amādum hominē accendimur, hunc conditorē, uindicem, sic amantem, sic promeritum, non saltē redamabimus? quādo quidem hanc solam gratiam ille à nobis reponcit, quam tamen ipsam in nostrum refundit lucrum. Adamas sanguine mollescit hircino, aquilæ, leones, pardi,

c delphines

DE PVERO IESV

delphines, dracones agnoscunt, ac referūt beneficium: et
o duriatiam cordis humani plus quam adamantinā, si tam
inaudita charitate nō mitescit: o ingratitudinē plus quam
beluinam, si tantorum meritorum potest obliuisci: o singu-
larem impudentiam, dicā an potius dementiam, si sic con-
ditus, sic restitutus, sic locupletatus, tanta obrutus benefi-
centia, ad tantas uocatus spes, quicquam amare potest,
præter illum unū, in quo, et à quo sunt omnia, quiq; nobis
omnia secum impertit. Porro autem quamquam hæc mor-
talis omnis complectitur, tamen nos illi peculiariter debe-
mus, propter ea quod in nostrum, hoc est puerorū ordinē
singulari quadam propensione, atque indulgentia fuisse
sepe pluribus declarauit argumentis. Primum, quod ita ut
erat uatum oraculis promissus, puer parvulus nasci uoluit
cum esset immensus. Præterea quod adhuc uteri uirginei
latebris inclusus, infantis item nondum nati gestu, atque
exultatione gauisus est salutari. Deinde quod statim inno-
centium puerorum sanguine, suam nativitatem uoluit con-
secrari, ut his quasi uelitibus dux iniuctus bellum auspica-
retur. Adde his, quod instantे morte triumphali, Hiero-
solymam ueniens, puerorum occursu atque officio deco-
rari, puerorū uoce suas laudes decantari maluit. Iam uero
quam amantem, quamq; sollicitum puerorum patronum
agit: cum matribus infantes suos offerentibus, ut I E S V
contactu consecrarentur, discipulis ne possent admitti ue-
tantibus indignans: Sinite (inquit) parvulos uenire ad
me. Neque uero pueris benedixit tantum, uerum etiam ne-
gat ulli mortalium aditum patere in regnum cœlorū, nisi
qui ad parvorum formam descendrit. Rursum quam
amanter

C O N C I O.

amanter & illud: cum tam grauiter deterret ab offendendis pusillis, affirmans magis expedire, ut molari saxo collo alligato præceps in mare detur aliquis, quam ut unum quemlibet ex his paruulis offendat. Atque his quam insigne addidit elogium ad puerorum commendationem: Amen dico uobis, angeli eorum semper uident faciem patris. Gratias agit tibi tuus, tibiq; dicatus grcx I E S V præceptor, cui quæso ut sacras tuas manus semper admouere uelis, & ab omni scâdalo procul arceas. Quid illud? nonne magnum amoris indicium, cū puerū in medio collocatum discipulis eum exemplum proponit? Nisi, inquiens, cōuerſi fueritis, & efficiamini sicut parvulus iste, non intrabitis in regnum cœlorum. An non eodem pertinet cum Nicodemo sciscitanti, qua uia poſſit ad uitā immortalē pertingere, iubet ut denuo renascatur, hoc est in puerum redeat. Vsq; adeo Christo duci nostro placuit infantia, ut senes etiam cogat repuerascere, simodo uelint in illius admitti confortium, extra quem nulla salutis ſpes est. Neq; uero à Christo diſſonat Petrus cum admonet, ut tanquam nuper editi infantes lac concupiscamus. Neq; discrepat Paulus: Filioli mei, inquiens, quos iterum parturio, donec formetur Christus in uobis. Idem parvulos in Christo lacte potat. Multa ſunt id genus loca in mysticis literis. Omnino Christianismus nihil aliud est quam renascentia, quam repuerascentia quædam. Magnum igitur pueri, magnum pueritiae sacramentum, qua I E S V S tantopere delectatus est. Non contemnamus ætatem nostram, quam ucrus illæ rerum æſtimator tanti fecit. Tantum demus operam, ut eiusmodi ſimus pueri,

c 2 cuiusmodi

DE PVERO IESV

cuiusmodi diligit I E S V S. Diligit autem innocuos, pueros, dociles, simplices: atque illud interim meminimus hanc deo gratam pueritiam, nō in annis esse sitam, sed in animis, nō in temporibus, sed in moribus. Est enim præpostorum quoddā, nobisq; magnopere fugiendū puerorum genus, qui mento leui, mente sunt hirsuta, & aetate impuberis, uitiosa astutia scnes sunt. Est igitur nouum pueritiae genus, quod à Christo probatur, pueritia citra puerilitatem, & omnino senilis quedā pueritia, que non annorum numero constat, sed innocentia, & ingenij simplicitate. An non id palam indicat Petrus cum ait: Deponentes igitur omnem malitiam, & omnem dolum, & simulationes, & inuidias, & detractiones, sicut modo geniti infantes, rationabile, & sine dolo lac concupiscite, ut in eo crescat in salutem? Cur addidit rationabile? nempe ut excluderet stultitiam, que huius aetatis consuevit esse comes. Cur detrahit inuidias, simulationes, ac reliqua id genus uitia, quae senū sunt quasi peculiaria? nimirū ut intelligemus Christi pueros simplicitate ac puritate aestimare, non natalibus. Ad eundem modū & Paulus: Malitia, inquit, paruuli estote, sensibus autē perfecti. Quanquā est oīno in ipsa puerorū aetate nativa quedā bonitas, ac uelut umbra quedā, ac simulacrum innocētiae, uel spes potius atq; indeoles futuræ probitatis, mollis & in quemuis habitū sequax animus, pudor optimus innocentiae custos, ingenii uitijus uacuum, corporis nitor, ac ueluti flos quidam uernantis aei, & nescio quomodo quiddā spiritibus cognatū ac familiarc. Neque enim temere fit, ut quoties apparent angeli puerili specie sese offerant oculis, quinetiam Magi si quando

pueritia
præpo-
stera.

Christiania
& noua
pueritia.

C O N C I O.

si quando suis incantamentis spiritum eliciunt, in puerile corpus feruntur accersere: at quanto libentius spiritus ille diuinus, pijs ac sanctis euocatus uotis, in huiusmodi domi- cilia demigrabat? Ergo ad has naturæ dotes si accesserit summi illius & absoluti pueri imitatio, tum demū & gra ti in illum, & illo digni pueri uidebūtur. Etenim sic pro meritum quis posſit non amare? Verum enim uero ea uerū amoris uis est, ut eius quod ames quam simillimus esse cu- pias. Quod si in nobis efficit amor humanus, quantum æmulandi studium excitabit amor diuinus, cui ille collatus uix amoris umbella est? Proinde si uere atque ex animo nō uerbotenus I E S V M amamus, I E S V M pro nostra uirili conemur exprimere, uel potius in illum transforma ri. Quod si uirum assequi non possumus, saltē pueri pue- rum imitemur. Quanquam hoc ipsum facinus est haud quaquam puerile, imò senilibus etiam uiribus maius, sed qd' frè nusquam succedat felicius quam in pueris. Etenim quoties negotium ab humano pendet præsidio, tum ro- bur, ætas, sexus expenditur: uerum ubi gratiæ res agitur non naturæ, tum hoc efficacius exercit sese miraculum spi- ritus, quo minus erat opis, ac fiduciae in carne. Denique quid dubitemus, aut diffidamus? ipso formante, fingente, ac transformante nos, quem conemur exprimere? Quis Danieli puerο tantum addidit prudentiæ? quis puerο Sa- lomonι tantum tribuit sapientiæ? quis tribus illis pueris tantum adiunxit tolerantiæ? quis puerū Hely dignū diui- no fecit alloquio? quis Nicolao puerο? quis Egidio? quis Benedicto? quis Agneti? quis Cæciliæ? quis tot tam teneris uirgūculis, tam masculam, atque inuidam uirtutem dedit?

c 3 Profecto

DE P V E R O I E S V

Profecto non natura, sed gratia, ex ubi minus succurrit
natura, ibi mirabilius operatur gratia. Hac igitur freti,
magno animo studiū emulādi puerū I E S V M capessā-
mus, nec unquam oculos ab eo uelut à scopo deflectamus.
Absolutū exemplar habemus, nihil est quod aliud petere
oporteat. Omnis illius uita, qd nos sc̄ qui debeamus, clam̄
tat. Quid autem docuit puer ille purissimus, de purissima
uirgine natus? nisi ut omnē huius mundi spurciciā, et in-
quinamenta uitemus, atq; angelicā quandā uitā iam nunc
in terris meditemur, hoc est id esse meditemur, quod illic
semper sumus futuri. Porrò spiritus I E S V cum omneis
sordes auersatur, et odit, tum præcipue beluinā illam, et
profsus homine indignam libidinem. Quid autem docuit
nos, natus peregre, editus in tuguriolo, abiectus in præse-
pe, pannis inuolutus? nisi ut semper meminerimus nos hic
paucorum dierum hospites esse: utq; calcatis opibus, sp̄re
tis mundi falsis honoribus, per pios labores ad cœlestem
illam patriam expediti festinemus, in qua iam nunc animo
uiuanus oportet, etiam si corporeis interim pedibus ter-
ram contingimus. Rursum quid admonuit in Aegyptum
aufugiens? nisi ut inquinatorum cōmercium modis omni-
bus deuitemus, qui I E S V M in nobis, hoc est innocen-
tiam ac mundi neglectum, conantur extinguere. Quid
uero docuit circuncisus? nisi ut omneis carnis affectus ad
Christum properantibus obstrepentes amputemus, ac
tanquam in nobis ipsis mortui solo I E S V spiritu duca-
mur ac uegetemur? Quid docuit oblatus in templo? nisi
ut totos nos ab ipsa iam infantia deo rebusq; sacris dedi-
cemus, consecremusq; ac protinus recenti adhuc mentis
testa.

C O N C I O.

testa I E S V M imbibamus? Neque enim ulla ætas ad descendam pietatem immatura est: imò non est alia magis tempestiuæ ad discendum Christum, quā ea, quæ mundum adhuc nescit. Iam ipsi apud uos estimate pueri, puer ille sic natus, sic deo dicatus, quām sanctis studijs totum pueritiam transegerit. Non otio, nō cibo, non somno, nō ineptis lusibus, non stultis fabulis, non euagationibus, quēadmodum puerorum uulgus facit: sed aut parentum obsequijs, aut sacrī orationibus, aut auscultandis doctoribus, aut pijs meditationibus, aut sanctis ac serijs cum æqualibus pueris colloquijs. An non hæc, & multa similia summatim complexus est sanctus Lucas? cum scribit ad hunc modum: Puer crescebat, & confortabatur plenus sapientia, & gratia dei erat in illo. An non palam uideatis nouum pueritiæ genus? De pristinis pueris dictum est. Stultitia colligata est in corde pueri. De nouo hoc auditis, plenus sapientia. Quid adhuc ætatis inscitiam præteximus, cum audiamus non sapientem, sed plenum sapientia puerum? Videte ut omnem rerū ordinem hic puer inuertit, qui loquitur in Apocalypsi: Ecce ego noua facio omnia. Perditur sapientia senum, ac prudentia prudentium reprobatur, ac pueri implentur sapientia. Nimirum hoc nomine gratias agens patri. Quoniam, inquit, abscondisti hæc à sapientibus, & reuelasti ea parvulis. Porrò ne stultam huius mundi, ac fucatam sapientiam affectaremus. Protinus adiecit: Et gratia dei erat in illo. Is uero demū sapit, q mūdo desipit, & nil nisi Christū sapit. Is nō è philosophorum libris, nō è Scoticis argutijs, sed sincera fide cognoscitur, spe tenetur, charitate c + deuincitur;

DE PVERO IESV

deuincitur. Iam uero quām multa docuit nos? ubi duodecim natus annos, à parentibus furtim subducit sese, ne inter notos quidem, ac propinquos repertus, post triduum denique inuentus est. Sed ubi tandem inuentus? Num in circulus? num in choris? num in uix aut foro? Audite pueri, ubi repertus sit I E S V S relictis parentibus, quodāmodo fugitiuus, & ubi uos uersari conueniat intelligetis.

In templo inquam inuentus est, in medio doctorum sedens,

Quae do - audiens illos, ac uicissim interrogans. Quid docuit nos
cuerit nos I E S V S his tam admirandis factis? Non dubium quin
Christus.

rem magnam, rem seriam, rem imitandam docuerit. Quid autem? quid? nisi ut grandescente in nobis Christo, quandoquidem & in nobis nascitur, & habet suos ætatu gradius, donec occurramus in uirum perfectum, & in mensuram plenitudinis eius. Ergo cum grandescit in nobis, docet ut naturales parentum & amicorum affectus in deum transferamus, nihil hic amemus, nihil miremur, nisi in Christo, & Christum in omnibus. Meminerimus nos uerum patrem, patriam, cognatos, amicos habere in cœlis. Verum ne quis imaginetur hunc parentum neglectum, fastum, aut inobedientiam sapere, consequitur: Et erat subditus illis. Immo nemo suos parentes uerius amat, nemo magis pie colit, nemo obseruantius morem gerit, quām qui sic contēnit. Quid autem est sedere in templo, nisi in rebus sacris conuiescere, & ad dicendum animum ab omnibus tranquillum curis adferre? Nihil autem uixijs est turbulentius: & otium ac quietem amat sapientia. Iam à quo tandem nos grauemur discere, quām attentas aures præceptoribus præbere conuenit, cum puer ille cœlestis,
sapientia

Sedere in
templo.

C O N C I O.

sapientia dei patris, in medio doctorum sedeat, audiēs ui-
 ciissim, ac respondens, sed ita respondens, ut omnes eius sa-
 pientiam admirarētur. Neq; id mirum, cū is esset, ad quē
 omnis mundi sapientia stulta est. Praeclarares legum pru-
 dentia, egregia res philosophiae cognitio, suspicienda res
 Theologiæ professio, Verum si quis I E S V M audiat
 illico stultescunt omnia. At nostra responsio, si sapientiæ
 miraculum excitare non potest, certe sapiat modestiam,
 sonet innocentiam. Rursum obsecro, quām morigeros,
 quām obsequentes nos esse decet parentibus ac præcepto-
 ribus, quos potiores ueluti ingenij parentes habemus,
 poste aquām ille dominus omnium cum à parentibus non
 intelligeretur, tamen subditus ille redierit in Nazareth.
 Debetur hoc pictati, debetur parentum reuerētia, ut ali-
 quoties illorum uoluntati concedamus, etiam si nos melio-
 ra uiderimus. Sed iam operæ pretium est audire, quā apto
 fini Lucas I E S V pueritiam concluserit. Et I E S V S
 (inquit) proficiebat sapientia, ætate & gratia apud deum
 & apud homines. Quā multa, quā paucis nos docuit? Pri-
 mū cū ætatis accessione, pietatis itē accessionem oportere
 copulari, ne illud in nos iure dici possit, quod in hominum
 uulgu diuus dixit Augustinus: Qui maior est ætate, maior
 est iniqtate. Néue in hoc pulcherrimo certamine unquam
 restemus, aut nos affsecutos arbitremur, sed in morē cur-
 rentium in stadio, à tergo relicta negligētes, in anteriora
 nitamur, ac semper à bonis ad meliora, à melioribus ad
 optima proficere conemur, donec ad metam, hoc est huius
 uitæ finem peruetum erit. Socrates iam admodum senex,
 perinde quasi nihil sciret, ita semper & à quo quis discere
c 5
silebat.

DE PVERO IESV

sitiebat. Itidem & nos quo magis in Christo fuerimus, hoc minus nobis placebimus, si modo uere in illo fuerimus progressi, adeo φιλαυτία pestis est & studiosorum & pietatis. Ac iuxta Fabium, præcox illud ingeniiorum genus, non temere peruenit ad frugem uel eruditionis, uel innocentiae. Evidet nec ordinem otiosum esse puto apud deum, & apud homines. Ut intelligamus in primis dandam operam, ut uita nostra deo placeat. Id agentes, humanus fauor ultra consequetur. Nihil enim uirtute pulchrius, nihil amabilius, quam laus hoc magis sequi solet, quo minus appetitur. Paucis, ut potuimus, uobis expressimus exemplar pueri, quem & amare plurimum, & imitari studiosissime debemus. Atque omnino tantum uidetur amare, quantum fuerimus imitati. Rursum tanto plenius imitabimur, quanto amabimus ardentius. Proinde hoc ipsum ab illo quotidianis ac puris precibus flagitemus, ut nobis donat amore sui flagrare, sui similes euadere, hoc est castos, pueros, incontaminatos, mites, simplices, tractabiles, expertes fuci, ignaros dolii, nescios inuidiae, parentibus morigeros, preceptoribus dilecto audientes, mundi contemptores, rebus diuinis addicatos, pijs literis intentos, nobis ipsis quotidie meliores, probatos superis, gratos hominibus, odore bonæ famæ quam plurimos ad Christum allicientes. Hæc inquā aſſidue flagitemus, hæc manibus pedibusq; concemur, dum habilis ætas, breui alioqui fugitura. Etenim si recte monuit Fabius, optima statim ac primo discenda. Quid prius disci debet, quam Christus, quo nihil est melius? Immò quid aliud discere oportet christianum quam eum unum, quem

C O N C I O.

quem nosse, uita est æterna? quemadmodum ipse testatur, patrem orans in Euangeliō. Id si curabimus, utcunque pro uirili gratiam referemus, tam singulariter de nobis merito, et illi referendo gratiam, ipsum nobis lucrificiemus. Referemus autem hoc plenius, quo uchementius redamabimus. Porrò hoc magis illum redamabimus, quo magis uita ac moribus exprimemus. Iam quo magis exprimemus, hoc magis ipso locupletabimus.

T E R T I A P A R S.

At interim nonnullis forsitan succurrit animo, duram hanc esse militiam, repudiatis omnibus, cum Christo crucem tollere. Sed memineritis fratres dilectissimi, longe diuersam mundi et Christi esse naturam. Mundus certe fucata meretrix, prima fronte blandus nobis, et aureus occurrit, postea quo ingrediare altius, quo proprius inspicias, hoc magis ac magis tetra, putida, fellita sunt oia. Ediuerso Christus procul intuentibus durior apparet, dum cruces uidemus, dum uoluptatum ac uitæ contemptū. Verum si quis fidenti animo totum sese in illū reijciat, reperiet nihil esse mollius, nihil expeditius, nihil dulcius. Nisi forte uerū non dixit ueritas in euangelio, cū ait. Tollite iugum meum super uos, et inuenietis requiem animabus uestris: iugum enim meū suauē est, et onus meū leue. Hæc nimirum uere est ardua illa uirtutis uia, quā et olim tanto ante Christum, utcunq; somniauit Hesiodus, primo aditu asperior, progressu semper et facilior, et amœnior.

Sed quid

DE P V E R O I E S V

Sed quid tandem asperum uideri potest, quo ad tam ingēs,
tam certum itur præmium? Si iuxta sapientis dictum, spes
præmij minuit uim flagelli, quis in hac momētanea uita, nō
leue, non dulce iudicet, quo coelestem illam, & nunquam
desitaram sibi paret uitā, & ternū regnare cum Christo,
assidue summū illud intueri bonū, uersari in angelorū con-
tubernio, ab omni malorum metu procul abesse? Quis oro-
tantum hoc præmium, nō uel sexcentis mortibus emptum
uelit? Atqui hoc tantum donatiū pollicetur militibus suis
imperator noster I E S V S, qui neq; fallere potest, neq;
mentiri nouit. Nam apud uosmetipsoſos expedite fructus,
& eternitatem, ac magnitudinem: contrā quām breue huius
militiae tempus, nimurum haud longius ipsa uita, quæ quid
aliud est, quām uapor ad exiguum tempus apparenſ, aut
unius horæ ſomnum? Sed agedum de hoc interim inæſti-
mabili præmio ſileamus, atque inſpiciamus quām abunde
magna mercede dux noster militum ſuorum labores etiam
in hac uita compenset, quāq; diſparem metant meſſem,
qui mundo militant, & qui merent ſub Christo Iefu. Au-
diamus quid ipſi dicant impij in libro sapientiæ: Laffati
ſumus in via iniquitatis & perditionis, ambulauimus uias
difficiles, uiam autem domini ignoramus. Illeclat mundus
ſucatis bonorum ſimulachris, quæ nihil aliud ſunt, quām
melli tauenena, mox attractos, & uelut inauictoratos, deū
immortalem, in quas curas, quas ſollicitudines, quas tur-
bas, quæ diſpendia, quæ dedecora, in quām conſcientiæ
mentis carnificinam, in quām infelicem exitum, miſeros
adducit? Ut hic quoque iam abunde magnas impietatis
poenias dediſſe uideantur, etiā ſi nulli conſequantur inferi.

Atqui

C O N C I O.

At qui reieciſtis mundi fuciſ, in I E S V M, hoc eſt ſummuſ
 bonum, omnem amorem, curam, ſtudiumq; trañferunt,
 totiq; ab illo pendent, iij iuxta promiſſum euangelicū, non
 modo uitam æternam poſſidebūt, uerum etiā in hoc ſeculo
 centuplū accipient. Quid eſt autem accipere centuplū? Centuplū
accipere
quid.
 Nempe pro fucatiſ bonis uera, pro incertiſ certa, pro flu-
 xis æterna, pro ueneno tinctis syncera, pro curiſ otium,
 pro ſoliciitudine fiduciā, pro turbulentia tranquillitatem,
 pro diſpendijs utilitatem, pro flagitijs integritatem, pro
 conſcientiæ cruciatu, ſcretū & ineffabile gaudium, pro
 turpi atque infeli ciexitu, glorioſam ac triumphalē mor-
 tem. Spreuisti diuitias amore Christi, in ipſo ueros inue-
 nies theſauros. Reieciſti falſos honores, in hoc longe eris
 honoratior. Neglexisti parentum affectus, hoc indulgen-
 tius fouabit te pater uerus qui eſt in cœlis. Pro nihilohabuisti
 mundanam ſapientiam, in Christo longe uerius ſa-
 pies, ac felicius. Aspernatus es peſtiferas uoluptates, in
 ipſo multo alias inuenies delicias. Breuiter ubi arcanas
 illas, ſed ueras opes Christi, diſpulſa mundi caligine uide-
 ris, omnia, que priuſ arridebant, que ſollicitabant, ea nō
 ſolum non admiraberis, ſed perinde ut peſtes quafdam fu-
 gies, reiſcias, auerſaberis. Fit enim mirum in modum, ut
 ſimul atque coeleſtis illa lux animos noſtros penitus atti-
 gerit, protinus noua quædam rerum omnium facies obo-
 riatur. Itaque quod paulo ante dulce uidebatur, nūc ama-
 reſcit: quod amarum, dulceſſit: quod horrendum, blan-
 ditur: quod blandiebatur, horreficit: quod ſplendidum
 ante, nūc ſordidum: quod potens, infirmum: quod for-
 mosum, deforme: quod nobile, ignobile: quod opulentum,
egenum

DE PVERO IESV

egenum: quod sublime, humile: quod lucrum, damnum: quod sapiens, stultum: quod uita, mors: quod expertendum, fugiendum: & contra. Ut repente mutata rerum specie, nihil minus esse iudices, quam id quod esse videbantur. Ergo in uno Christo compendio, ac uera reperiuntur omnia bona, quorum inanes ac mendaces imagines, & umbras, ceu prestigias, mundus hic ostendit, quas miserum mortalium uulgas tanto animi tumultu, tantis dissipendijs, tantis periculis, per fas nefasq; persequitur. Quam obsecro beatitudinem cum hoc animo conferre queas: qui iam liber sit ab errore, liber ab affectibus, securus semper gaudens ob testimonium conscientiae, nulla de re sollicitus, altus, sublimis, ac cœlo proximus, iamq; supra sortem humanam, qui in Christo excelsissima petra nixus, omnes huius sæculi fucos, tumultus, procellas ex alto rideat, negligat, uel potius cōmiseretur. Quid autem timeat is, qui propugnatorum habeat deum? ignominiam? At summa est gloria pro Christo ignominiam pati. Paupertatem? At opum sarcinam lubens abiicit, quisquis ad Christum properat. Mortem? At ea maxime in uotis est, per quam scit sese ad immortalem uitam esse transmittendum. Qua de re sit sollicitus, cuius pater cœlestis etiam pilos habet annumeratos? Quid autem cupiat is, qui in Christo possidet omnia? Quid enim non commune membris & capiti? Iam uero quanta est hominis non modo felicitas, uerum etiam dignitas, uiuum esse membrum sanctissimi corporis ecclesiæ, idem esse cum Christo, eandem carnem, eundem spiritum, cōmunem cum illo habere patrem in cœlis, Christum habere fratrem, ad communem cum illo

C O N C I O.

cum illo hereditatem destinatum esse, breuiter iam non hominem esse, sed deum? Adde his gustum quendam felicitatis futurae, quem pie menteis subinde percipiunt. Hæc nimirum uiderat, hæc senserat propheta, cū ait. Nec auris audiuit, nec oculus uidit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparasti deus diligentibus te. Proinde charissimi sodales, si dabimus operā, ut ucre Christi membra simus, iuxta illud propheticum dictum: Iustus ut palma florebit, etiam in hac uita perpetua quadam adolescentia uernabimus, non animo tantum, uerum etiam corpore, Etenim quemadmodum floridus ille I E S V spiritus in nostrum spiritum redundabit, ita noster uicissim in suum corpus influet, & quo ad fieri potest, in se transformabit. Nec poterit tantus animi ac corporis nitor uestium frides ferre. Nam animus noster habitaculum est dei, animi domicilium est corpus, porrò uestis & ipsa corporis, quodammodo corpus est: Ita fiet ut capitis puritati totus homo respondeat, donec peracta hac uita ad immortalitatem traducatur.

E P I L O G V S.

Agite igitur optimi commilitones, ad hanc tantā felicitatē, summis uiribus enitamur, ducē nostrū I E S V M unum admiremur, quo maius nihil esse potest, immo sine quo nihil est omnino magnū. Hunc unū amemus, quo nihil esse melius pot, immo extra quē nihil est omnino bonum. Hunc imitemur, qui solus est uerum & absolutum pictatis exemplar, extra quē quisq[ue] sapit, desipit. Huic uni inhæremus, hunc unum amplectamur, hoc uno fruamur, in quo est uera

DE PVERO IESV CONCIO

est uera pax, gaudium, tranquillitas, uoluptas, uita, immortalitas, Quid multis? summa bonorum est omnium. Extra hunc nihil suspiciamus, nihil amemus, nihil appetamus, huic uni placere studeamus. Meminerimus nos sub illius oculis, & illius angelis testibus, quicquid agimus agere. Zelotypus est, nec ulla mundi fordes patitur. Quare puram & angelicam in illo uiuamus uitam; ille sit nobis in corde, in ore, in omni uita. Hunc penitus sapiamus, hunc loquamur, hunc moribus exprimamus. In illo negotium, otium, gaudium, solarium, spem, praesidium omne collocemus. Hic a uigilantium animis nunquam discedat, hic dormientibus occurset. Hunc & literae nostre, & lusus etiam sapiant, per hunc & in hoc crescamus, donec occurramus in uirum perfectum, & gnauiter obita militia, perpetuum cum illo triumphum agamus in caelis,
Dixi.

CONCIONIS DE PVERO IESV FINIS.

D. ERAS. ROTER. EXPOSTV
latio IESV cum homine suapte
culpa pereunte.

Vm mihi sint uni bona, quæ uel frōdea tellus,
Vel olympus ingens continet,
Dicite mortales quæ uos dementia cœpit?
Hæc aucupari ut undeuis
Malitis, quām de proprio deposcere fonte,
Adeo benigno, et obuio?
Mendacesq; iuuet trepido, miseroq; tumultu
Vmbras honorum persequi?
Pauci me, qui sum uerae largitor et autor
Felicitatis, expetant?
Forma rapit multos, me nil formosius usquam est,
Formam ardet hanc nemo tamen.
Suspiciunt Ceras, antiquaq; stemmata multi,
At me quid est illustrius?
Ut qui sim genitore deo deus ipse profectus,
Genitrice natus uirgine.
Vnde fit, ut mecum uix gestiat unus et alter
Affinitatem iungere?
Maximus ille ego sum cœliq; soliq; monarcha,
Seruire nobis cur pudet?
Dives item, et facilis dare magna, et multa roganti,
Rogari amo, nemo rogat.
Sumq; uocorq; patris summi sapientia, nemo
Me consultit mortalium.
Ipse ego sum ætherei splendorq; decusq; parentis,
d Me nemo

D E P V E R O I E S V

Me nemo stupet, aut suspicit.
sum firmus iuxta, ac iucundus amicus amico
Me pariter, ac meas opes
Candidus atq; lubens charis impercio, nemo hanc
Ambit necessitudinem.
Sum uia, qua sola coeli itur ad astra, tamen me
Terit uiator infrequens.
Cur tandem ignarum dubitat mihi credere uulgaris?
Aeterna cum sim ueritas.
Pollicitis cur stulte meis diffidere perstas?
Cum sit nihil fidelius.
Autor ad haec uitæ cum sim unicus, ipsaq; uia,
Cur sordeo mortalibus?
Lux ego sum, cur huc uertunt sua lumina paucis?
Dux, cur grauantur insequi?
Viuendi recte certissima regula solus,
Aliunde formas cur petunt?
Ipse ego sum solus uera et sine felle uoluptas,
Quid est quod ita fastidior?
Vnica pax animi, quin huc deponitis ægri
Curas edaces pectoris?
Si benefacta truces etiam meminere leones,
Referuntq; belue uicem,
Respondere feri merito didicere dracones,
Si incinit officij canis,
Si redamant aquilæ, redamant delphines amantem,
Cur efferacior feris,
Me me non redamas homo? Cui semel omnia feci,
Quem condidi, quem sanguine

Affermi

C A R M I N A.

Afferui proprio, propriæq; à morte recepi
Dispendio uitæ uolens.
Si bos agnoscit dominum, si brutus asellus
Agnoscit altorem suum,
Cur me solus homo male gratus nosce recusas,
Et conditorem, et vindicem?
Vnus ego hic tibi sum cunctorum summa bonorum,
Quid est quod extra me petas?
Quorū sum distraheris per tot dispennia, grassans
Laboriosa inertia?
Sum placabilis, et pronus miserescere, quin hoc
Miser ad asylum confugis?
Idem iustus, et implacabilis ultor iniqui,
Cur non times offendere?
Corpus ego, atq; animum nutu sub tartara mittō,
Nostrī metus uix ullum habet.
Proinde mei desertor homo, socordia sit e
Adducet in mortem tua,
Præteritum nihil est, in me ne reijce culpam,
Malorum es ipse autor tibi.
Nam quid adhuc supereft? si te neq; prouocat ardens,
Suiq; prodiga charitas,
O bis marmoreum pectus, necq; mitigat unquam
Adeo profusa benignitas:
Si neq; tantarum spes uel certissima rerum
Expergeficit et allicit.
Si neq; tartareæ cohibet formido gehenne,
Nec ullus admonet pudor.
Imò si durant magis hæc, adduntq; stuporem,

DE PVERO IESV

Tam multa, tamq; insignia,
Ut facile immanesq; feras, chalybemis, petramq;
Rigore uicto moliant.
Quid faciat pietas, quibus artibus abstrahat ultro
Deuota morti pectora?
Inuitum seruare, nec est mentis(puto)sane,
Et patria prohibet æquitas.

IMAGO PVERI IESV POSITA IN ludo literario, quem nuper instituit Coletus.

Discite me primum pueri, atq; effingite puris
Moribus, inde piis addite literulas.

CARMEN PHALECIVM.

Sedes hæc pueru sacra est IESV,
Formandis pueris dicata, quare
Edico, procul hinc faceſſat, aut qui
Spurcis moribus, aut inerudita,
Ludum hunc inquiet eruditione.

CARMEN IAMBICVM.

Non inueniſto antiquitas ænigmate
Studij magistram, uirginem
Finxit Mineruam, ac literarum præſides
Finxit Camoenas uirgines.
Nunc ipſe uirgo matre natus uirgine,
Præſideo uirgineo gregi,

Et ſo

C A R M I N A.

Et hospitator huius, et custos schole.
Adsum ministri uirgines,
Pueros meos mecum tuentes angeli.
Mihi grata ubiq; puritas,
Decetq; studia literarum puritas.
Procul ergo sacro à limine
Morum arceant mihi literatores luem,
Nihil huc recipient barbarum.
Procul arceant illiteratas literas,
Nec regna polluant mea.

A L I V D.

Quin hunc ad puerum pueri concurritis omnes?
Vnus hic est uite regula, fonsq; pie.
Hunc qui non sapiat, huius sapientia stulta est,
Absq; hoc uita hominis mors (michi crede) mera est.

S A P H I C V M.

Cooperit faustis auibus præcamur,
Semper augescens meliore fato,
Hic nouæ sudor nouis officinae,
Auspice I E S V.
Hic rudis tanquam noua testa pubes
Literas Graias, simul et Latinas,
Et fidem sacram, tenerisq; Christum
Combibet annis.
Quid fuit lœta sobolem dedisse
Corpris forma: nisi mens et ipsa

DE PVERO IESV CARMINA.

Rite fingatur, studijsq; castis
Culta nitescat?

Stirpe ab hac sensim noua pullulabit
Ciuium proles, pietate iuxta, ac
Literis pollens, breuiterq; regno
Digno Britanno.

Ludus hic sylue pariet futuræ
Semina, hinc diues nemus undequaq;
Densius surgens decorabit Anglum
Latius orbem.

EPITAPHIVM SCVRVLAE temulenti, Scazoni.

Pax sit viator, tacitus hos legas uersus,
Ut sacra uerba musitant sacerdotes,
Ne mihi suauem strepitus auferat somnum,
Repetatq; uigiles illico sitis fauces.
Nam Scurrula hocce sterto conditus saxo,
Quondam ille magni clarus Euij mystes,
Ut qui bis octo lustra perbibi tota,
Oculis profundus deinde somnus obrepfit,
Ut fit, benigno membra cum madent Baccho.
Atq; ita peractis suauiter bonis annis,
Idem bibendi finis, atq; uiuendi
Fuit. Sed etiam me aliquis ebrium credat,
Aut somniare, qui ista dormiens dicam.
Vale viator, iam silenter abscede.

F I N I S.

VIRTVTE DVCE,

Nullum numen abest, si sit prudentia, sed te

Nos facimus FORTVNA deam, cœloq; locamus.

COMITE FORTVNA.